

суспільства, яке вимагає культурної гомогенності, що переростає міждержавні кордони й національні відмінності”[164].

Майже столітнє орієнтування Східної Європи на *європейський культурний* зразок, є “дещо анахронічним”. Трагічне іронізування автора з цього приводу, однак, не є остаточним діагнозом, оскільки декартівський сумнів, духом якого пронизана вся збірка, знову ж таки розмиває фактичну констатацію додатковими питаннями, що спонукають до власних роздумів, до персональної причетності кожного, до індивідуального вибору та відповідальності.

Інна ПОНОМАРЕНКО

РОСІЙСЬКИЙ ПОСТМОДЕРНІЗМ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ НАУЦІ

Мережинская А. Ю. Художественная парадигма переходной культурной эпохи. Русская проза 80 – 90-х годов XX века. – К.: Киевский университет, 2001. – 434 с.

Я читала це дослідження із захопленням. Воно справляє враження фундаментальної праці у галузі сучасного літературознавства та підкорює відчуттям високої професійної вагомості. В монографії аналізується російська проза складного періоду – 80-90-х років, але книга може бути цікавою широкому колу гуманітаріїв, бо в ній конкретні художні явища розглядаються в контексті глобальної культурної кризи кінця XX століття. Те, що авторка спостерігала в російській літературі, зіставляється з літературним, загальнокультурним, мистецьким досвідом багать-

ох країн, висновки означеного дослідження сприймаються як закономірно-універсальні. Підкреслимо, мова йде про найскладніше сучасне явище – *постмодернізм*. Таким чином, проблеми, що поставлені в книзі, і задачі, які вирішені в ній, мають широкий вимір, бо Г.Ю. Мережинська звернулася до пошуків виходу з кризи багатьох авторів, до того ж вона зазначила константи національної самоіндифікації “себе серед усіх”.

В монографії досліджується творчість письменників, які вважаються знаковими постатями в сучасній літературі. Це Вен. Єрофєєв, Т. Толстая, В. Маканін, Л. Петрушевська, А. Кім, М. Палей, О. Васильєва, В. П’єцух, Юз Алешковський, П. Алешковський, М. Бутов, Ю. Буйда, Ю. Поляков, Ю. Козлов, А. Бородін, В. Сорокін, Саша Соколов, В. Золотуха, Е. Попов, А. Варламов та ін. Безумовно позитивним є й те, що книга будується не за принципом літературних портретів (як це традиційно робиться, наприклад, в роботах О. Гольдштейна, П. Парамонова, А. Немзера, А. Геніса), а проблемно: в творчості несхожих у своїх пошуках письменників авторка знаходить спільні тенденції, які й розглядаються в якості загальних домінант розвитку літературного процесу. Тим самим монографія означає себе як ґрунтовна теоретична праця в галузі постмодерністської естетики та поетики. Тут узагальнений вже великий досвід західноєвропейських, російських, українських дослідників феномену, Г.Ю. Мережинська зробила досить вагомі висновки щодо морфології і генезису сучасного постмодернізму.

Наголосимо на тому, що в монографії обґрунтовується нова точка зору на естетичний код даного типу мистецтва: авторка говорить про те, що постмодернізм можна розглядати як явище перехідної культурної епохи, література постмодернізму має типологічні сходження із зразками мистецтва багатьох періодів, які позначалася поняттям “кризові”. З цього приводу до монографії залучається літературний матеріал кінця XVII – першої третини XVIII століття, кінця XIX – початку XX століття. У своїх роздумах та висновках Г.Ю. Мережинська спирається на фундаментальні праці дослідників, які розробляли теорію “перехідних” культурних епох (Л. Чорної, Ю. Лотмана, О. Кривцуна, М. Кагана) і вивчали кризові періоди розвитку російської літератури (мова йде про роботи Д. Ліхачова, О. Панченка, В. Келдиша). Можна стверджувати, що монографія дає

новий матеріал для майбутніх наукових узагальнень: наш час змусив звернути увагу на проблему “рубіжного мислення”, на кризові прояви сучасного літературного і загальномистецького процесів і нагадав, що криза завжди започатковує і переорієнтування; те, що сучасникам здається хаосом, майбутні покоління сприймають як початок нового циклу еволюції мистецьких форм. Читаючи книгу Г.Ю. Мережинської сьогодні, можемо сказати, що її дослідження важливе вже тим, що воно знімає песимістичні тлумачення сучасної літературної ситуації. Нагадаємо, що деякі літературознавці бачать в ній повний розрив з культурною традицією минулих і естетично вагомих епох, в сприйнятті постмодернізму ми часто стикаємося із есхатологічним коментуванням даного феномена. Один з таких прикладів – підзаголовок монографії О. Гольдштейна “Розлучення з Нарцисом”. Він означений так: “спроби поминальної риторики”. Так от, провідна думка української дослідниці вбачається в тому, що вона доводить: література 80 – 90-х років проходить певну стадію нескінченного процесу розвитку, віддзеркалює сучасний стан життя, наголошує на його кризових ознаках, демонструє поетику і форми, притаманні такому часу. Вона веде діалог з традицією і має свої перспективи розвитку.

Названий аспект праці обумовлює й вирішення конкретних теоретичних проблем. В роботі Г.Ю. Мережинської означаються і простежуються зміни в традиційній концепції особистості. Новий герой (“антигерой”, “негерой”), виступає як людина, органічна часу, він, набувши нових, притаманних сьогоденню ознак, стає провідним персонажем літератури. Типологія характерів, моделі “образу-героя” розглядаються в розділі “Концепція людини в російській прозі 80 – 90-х років”. Соціальний та екзистенціональний параметри образотворення тут прокоментовані дуже ґрунтовно. Слушно до проблеми нового моделювання образу і характеру розглядаються філософські праці західноєвропейських вчених, які зосередилися на вивченні потаємного та інтуїтивно-ментального у психіці людини. Вона, ця людина, втративши логіку орієнтування сталих епох, повинна спиратися на те, що відбиває хаос.

Дуже важливим в цій науковій праці є розділ “Морфологічна інфраструктура російської прози 80 – 90-х років”. Мова йде про міфоцентризм сучасного мистецтва, закономірності цього процесу, його обумовленість конкретною історичною добою. Доводиться, що

сучасне міфологічне мислення закорінюється у “міфотворенні” реалістів ХХ століття, воно також було притаманним і всім нереалістичним течіям мистецтва означеного періоду. Міфологеми “смерті і відродження”, “довічного повернення” і “блукання в часі і просторі”, неодноразово модифіковані, підкреслює дослідниця, означають себе постійно. Інша річ – їхнє суб’єктивно-авторське тлумачення. В книзі демонструються варіанти авторського сприйняття міфу, дуже вдало показаний сам процес переосмислення архетипів. Можна сказати, що “деконструкція міфу” як провідна ознака художнього мислення епохи, прокоментовані високопрофесійно, цей коментар свідчить про фундаментальні знання дослідниці в галузі міфопоетики. Як доводиться в монографії, російська література кінця ХХ століття десакралізує ідеологічний міф (як “радянський”, так і “буржуазний”), грає ним, іронізує з нього, наділяє мрію про “золотий вік” потворними рисами, постійно демонструє ситуацію абсурду, яка супроводить будівників хибного майбутнього. В той же час, російський постмодернізм, на відміну від західноєвропейського, не позбавляє міф його онтологічного та екзистенціального виміру, в кінці ХХ століття він починає відроджувати модерністське міфотворення.

Дуже цікавим в рецензованій монографії є дослідження “російської версії” постмодернізму. Цьому присвячений окремий розділ роботи, моделі великих жанрів розглядаються тут в контексті європейської постмодерністської традиції, а визначена авторкою низка типових героїв, обґрунтована нею шкала оцінок людини кінця століття не викликають заперечення. З цього приводу підкреслимо: сучасне літературознавство тільки почало роботу в названому напрямку, отже, Г.Ю. Мережинська опинилася біля витоків нової і перспективної наукової проблеми. Додамо також, що в своїй праці авторка відкидає досить розповсюджені судження про “відставання” російського постмодернізму від його європейських “зразків”, вона звертає увагу на оригінальні риси суто російського феномена, обґрунтовує їх ідеологічно та естетично. Треба зауважити, що в цьому плані думка науковця збігається з висновками відомих українських філософів та мистецтвознавців (мова йде про Ю. Павленка, В. Лук’янца, О. Соболя та ін.).

Таким чином, читачеві пропонується ґрунтовна праця з проблем сучасного мистецтва, яка базується на спостереженнях і висновках

багатьох науковців світу. Вважаю цю монографію знаковим явищем нашого літературознавства: Г. Ю. Мережинська, підсумовуючи суперечливі та багатоваріантні тлумачення російського постмодернізму, сказала своє вагоме слово про його найважливіші ознаки. Попереду – розповсюдження і уточнення ідей дослідниці.

Валентина СИЛАНТЬЄВА

УНІВЕРСИТЕТСЬКЕ КНИГОДРУКУВАННЯ, АБО ІСТОРІЯ ЯВЛЕННЯ “ЇЇ ВЕЛИЧНОСТІ КНИГИ” УКРАЇНСЬКОМУ ЧИТАЧЕВІ

Тимошик М.С. Її величність – Книга. Історія видавничої справи Київського університету. 1834 – 1999: Монографія / Передмова В.В. Скопенка. – К.: Наша культура і наука, 1999. – 308 с.

Перед нами, безсумнівно, вельми детальна та найнагальніша як для історії вітчизняного книговидання безпосередньо так і для загального поступу української культури наукова розвідка.

Перше, що схиляє читача до подібних, однак не передчасних висновків, – переднє слово “Таїна й сила університетського друкарства” пана Віктора Скопенка, ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академіка НАН України. Вона переконливо націлює на сприймання книги Миколи Тимошика “Її величність – Книга” як “грунтового дослідження” (с. 9), предметом якого стала “багатогранна й результативна видавнича діяльність Київського

